Kniha: Stařec a moře (Ernest Hamingway)

Předmět: Český jazyk – rozbor díla

Přidal(a): Alice Franzová+

Ernest Hemingway (1899–1961)

- Americký spisovatel, romanopisec, novinář a reportér, jeden z nejvýznamnějších představitelů tzv. ztracené generace.
- Oceněn Pulitzerovou cenou za beletrii i Nobelovou cenou za literaturu.
- Byl mistrem krátkých forem v próze a proslul svým úsporným, věcným a strohým stylem psaní.
- Za první světové války byl těžce raněn jako dobrovolník na italské frontě.
- Po válce působil jako dopisovatel v Paříži, kde se stýkal s významnými umělci a spisovateli své doby.
- Většina jeho děl byla inspirována jeho osobními zkušenostmi, zážitky, cestováním, válkou, lovem, rybařením i pobytem v cizině.

Další díla:

- Sbohem, armádo
- Komu zvoní hrana
- I slunce vychází
- Mít a nemít

Literárně-historický kontext

- Moderní světová literatura 1. poloviny 20. století – americká próza mezi válkami.
- Po první světové válce se v literatuře silně projevují pocity deziluze, životní nejistoty, rozčarování a ztráty hodnot. Autoři reagují na krutost války, ztrátu iluzí a neschopnost člověka vrátit se k běžnému životu.

Literární skupina:

- **Ztracená generace** – generace autorů 20. let 20. století, která byla silně ovlivněna první světovou válkou. Tito spisovatelé trpěli pocitem vykořeněnosti, byli ve světě „ztracení“, nebyli schopni žít v nových podmínkách a často působili citově vyprahle a bez životních jistot.
- Patřili sem např. Francis Scott Fitzgerald, John Dos Passos či částečně i John Steinbeck a Erich Maria Remarque.

Další autoři tohoto období:

- **William Faulkner** – *Absolone, Absolone!*
- **Francis Scott Fitzgerald** – *Velký Gatsby*
- **Thomas Stearns Eliot** – *Pustá země*
- **John Steinbeck** – *O myších a lidech*
- **Erich Maria Remarque** – *Na západní frontě klid*

Rozbor: Stařec a moře

Základní charakteristika:

- **Literární druh:** epika
- **Literární forma:** próza
- **Literární žánr:** novela

- Dílo bylo vydáno roku 1952. Jedná se o jedno z autorových nejznámějších a zároveň posledních vrcholných děl.

Téma:

- Boj člověka s přírodou, zápas se sebou samým, lidská vytrvalost, čest a důstojnost tváří v tvář porážce.

Motivy:

- Moře, rybaření, marlin, žraloci, samota, stáří, síla vůle, bolest, odvaha, vytrvalost, čest, přátelství mezi starcem a chlapcem, příroda.

Hlavní myšlenka:

- Člověk může být fyzicky poražen, ale vnitřně zničen být nemusí.
- Skutečné vítězství nespočívá jen v úspěchu, ale i v odvaze, houževnatosti a schopnosti nevzdat se ani ve chvíli, kdy je výsledek ztracený.

Námět (inspirace autora):

- Dílo bylo inspirováno autorovým vztahem k moři, rybaření a životu na Kubě.
- Hemingway ve svých textech často čerpal z vlastních zkušeností, proto i tato novela působí velmi autenticky.

Kompoziční výstavba:

- Děj je vyprávěn chronologicky a soustředí se na několik dní ze života hlavního hrdiny. Kompozice je poměrně jednoduchá, přehledná a sevřená, což odpovídá novele.

- Vedle vnějšího děje (boj s rybou a žraloky) je důležitý i vnitřní děj – starcovy myšlenky, vzpomínky, obavy, odhodlání a samomluvy.

Vypravěč:

- Er-forma, vypravěč sleduje především hlavní postavu Santiaga a jeho prožívání.

Vyprávěcí způsoby:

Er-forma, popis, vyprávění, vnitřní monology a časté samomluvy hlavního hrdiny.

Typy promluv:

- Přímá řeč, monology, vnitřní úvahy, krátké dialogy.

Jazykové prostředky:

- Jazyk je velmi úsporný, jednoduchý, věcný a strohý. Hemingway nevyužívá zbytečně složité ozdobné vyjadřování, ale krátké a přesné věty. Díky tomu text působí silně, přirozeně a autenticky.
- V textu se objevují opakování, symbolické motivy a kontrasty. Autorův styl bývá označován jako „ledovcová teorie“ – pod povrchem jednoduchého vyprávění se skrývá hlubší význam.
- **Veršová výstavba:** není – jedná se o prozaické dílo.

Tropy a figury:

- Symbolika (moře, ryba, žraloci), metafory, personifikace přírody, opakování, kontrast

vítězství a porážky
- Tyto prostředky pomáhají dodat příběhu obecnější, až nadčasový význam.

Postavy:

- **Santiago** – starý kubánský rybář, i přes dlouhotrvající smůlu je odhodlaný, nevzdává se, má plno sil. Je zkušený, hrdý, statečný, vytrvalý a psychicky velmi odolný. Rybu i moře vnímá s úctou a jako sobě rovné protivníky.
- **Chlapec (Manolin)** – má starého rybáře velmi rád, je starostlivý, velmi nápomocný, dbá o něj, nosí mu jídlo, kávu a oblečení. Představuje naději, oddanost a lidské porozumění.

Časoprostor:

- Děj se odehrává v první polovině 20. století na Kubě, především na moři v okolí Havany a v prostém rybářském prostředí.

Děj díla (se zápisem orientovaným na postavy)**:**

Hlavní postavou je starý kubánský rybář Santiago, který zažívá dlouhotrvající období nezdaru v rybaření. Na začátku příběhu se chová odtažitě a má pocit, že ho ostatní muži stejného povolání neuznávají, dělají si z něj legraci a podceňují ho kvůli jeho dlouhému období bez úlovků. Rozhodne se proto vydat na moře sám, bez chlapce, který ho dlouho podporoval a pomáhal mu, protože ten teď z vůle rodičů pracuje na „šťastné lodi“. Po vyplutí do širého oceánu ale Santiago cítí odvahu, má šťastný den a je plný energie. Velikou podporou a nápovědou jsou mu ptáci, kteří značí přítomnost ryb. Díky nim získá i první úlovek – tuňáka, který mu později v příběhu dodá tolik potřebnou energii na důležitý boj.

Když se posuneme v ději dále, daleko od pobřeží a ostatních lodí, napnou se mu opět lanka. Na udici tentokrát není malý tuňák, ale největší rybářův úlovek – obrovský marlin. Od tohoto momentu se postava vyvíjí a mění každou chvílí. Začíná dlouhý a vyčerpávající boj, který trvá dva dny. Po celou dobu krocení ryby je muž na sebe pyšný, vede sám se sebou i s rybou dialogy. Od začátku ví, že to bude dlouhý boj, neztrácí však naději a bez přestávky se snaží

rybu skolit. Snaží se být stoprocentně soustředěný, proto sám sebe napomíná, aby nemyslel ani na krátkou chvíli na baseball. Dílo zde ukazuje rovnoprávnost člověka s přírodou – rybář vnímá rybu jako sobě rovnou a vede s ní čestný boj o přežití a důstojnost.

Postupem času však začíná být rybář unavenější a unavenější. Čtenář může pozorovat jasné změny v jeho chování a poruchy pozornosti způsobené nedostatkem spánku a energie. Santiago vede častější dialogy sám se sebou, ve kterých se snaží povzbuzovat a udržet si naději, promlouvá ale i k ptákům a k samotné rybě na udici. Od prvního odhodlání se už také modlí k Bohu, aby se ryba vzdala, popřípadě aby ho raději zabila a vyhrála tak boj. Muž na sebe mnohdy slovně útočí, nadává částem svého těla (např. ruce, jež byla v křeči) a jeho podvědomí mu udává pokyny, co má dělat. Zajímavé je, že v průběhu boje rybáři ryba přirůstá k srdci.

Nakonec nad marlinem zvítězí a zabije ho harpunou. Kvůli jeho obrovské velikosti ho ale musí přivázat k boku lodi a převážet ho k pobřeží takto. Krev z ryby však přiláká žraloky. Rybář, ačkoliv je po úmorném zápasu vysílen a zraněn na několika místech těla, dělá vše i přes ukrutnou bolest, aby úlovek neztratil, a brání ho všemi silami. Některé žraloky zraní či zabije, ale brzy ví, že nemůže uspět. Během útoků žraloků je vidět jasná ztráta veškeré naděje a naprosté vyhoření. Jediné, na co samotář na lodi už myslí, je pobřeží a postel. Několikrát za příběh lituje prvotního rozhodnutí nevzít chlapce s sebou na lov, i to si vyčítá a nadává si. Žraloci mu rybu postupně sežerou a nakonec z marlina zanechají jen kostru s hlavou.

Po doplutí na pláž je Santiago zcela vyčerpán, zklamán a původní veselost v jeho oku vyhasla. Vrací se do své chatrče, kde usne. Jeho další osud zůstává otevřený, ale vztah s chlapcem i jeho obrovská vnitřní síla naznačují, že ačkoliv byl fyzicky poražen, úplně zlomen není.

Přijetí díla, kritika:

- Novela se stala jedním z nejznámějších Hemingwayových děl a bývá považována za vrchol jeho pozdní tvorby.
- Čtenáři i kritikou byla oceňována především pro jednoduchost stylu, silnou symboliku, hluboký humanistický rozměr a nadčasové poselství o lidské důstojnosti.
- Toto dílo výrazně přispělo k tomu, že Hemingway získal významná literární ocenění a celosvětové uznání.

Inspirace dílem:

- Novela byla několikrát filmově zpracována (americká, britská i japonská verze).
- V roce 1988 byla také zpracována v Československém rozhlasu jako šestidílná dramatizovaná četba na pokračování.
- Vznikla i řada divadelních adaptací

Vlastní názor:

Kniha se mi velmi líbila, jednoduše se četla a byla napínavá. Oceňuji autorovo strohé popisování – zbytečně text nenatahoval nepotřebnými výrazy a šel rovnou k věci. Zajímavá mi přišla častá změna atmosféry, kdy například z podřimování vyčerpaného rybáře přešla atmosféra do napínavého momentu útočící ryby, která málem uplavala. Určitě bych tuto knihu doporučila dál, autor odvedl skvělou práci a velmi dobře vystihl pocity hlavní postavy.